

Russia's Monopoly on Energy Transfer and the EU Strategy in Central Asia

Tajuddin Salehian

Assistant Professor, University of Ilam, Ilam, Iran. salehiyant@yahoo.com

Mahdi Padervand

Corresponding Author, MA in International Relations, University of Guilan, Rasht, Iran.
padervand.mahdi@gmail.com

Samira Akbari

PhD Student, Faculty of Law and Political Science, Allameh Tabataba'i University,
Tehran, Iran. samiraakbari1394@gmail.com

Abstract

Russia's isolationism since the collapse of the Soviet Union has allowed the West to infiltrate its privacy and provoke Russia to react by various means. One of the most important tools that Moscow has considered. In other words, Russia is trying to monopolize the region's energy supply to international markets. This study aims to examine the EU strategy against this Russian monopoly by descriptive-analytical method and the necessary information has been collected from articles and Internet sources. The research question is, what is the most important strategy of the European Union against the monopoly of production and transfer of energy in Central Asia by Russia? The findings of the study indicate that the most important strategy of the European Union against this monopoly is to diversify energy imports and try to create alternative routes in various ways, so that it can make Russia's monopoly and unilateral decisions in this regard. End the field.

Keywords: *Russia, EU, Monopoly, Central Asia, Energy*

سیاست انحصارطلبی انرژی روسیه و راهبرد ژئوانرژی اتحادیه اروپا در آسیای مرکزی

تاج الدین صالحیان

عضو هیات علمی دانشگاه ایلام، ایلام، ایران salehiyant@yahoo.com

مهدی پادروند

نویسنده مسئول، دانش آموخته کارشناسی ارشد روابط بین الملل از دانشگاه گیلان، رشت، ایران
padervand.mahdi@gmail.com

سمیرا اکبری

دانشجوی دکتری حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.
samiraakbari1394@gmail.com

چکیده

در پیش گرفتن رویکرد انزواگرایی روسیه بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی باعث افزایش دامنه نفوذ غرب به حیات خلوت این کشور شده است. این امر کشور روسیه را بر آن داشته است تا با ابزارهای مختلف به مقابله با این نفوذ برخیزد. از جمله ابزارهای مورد توجه مسکو می‌توان به انحصارطلبی اشاره کرد. چنانچه این کشور تلاش دارد که انحصار انتقال انرژی این منطقه به بازارهای بین‌المللی در جهت تأمین منافع و وابستگی بیشتر اتحادیه اروپا را در اختیار خود داشته باشد. لذا این طرح در راستای پاسخ به این سؤال برآمده است که راهبرد اتحادیه اروپا در قبال انحصارطلبی تولید و انتقال انرژی آسیای مرکزی به وسیله روسیه چه خواهد بود. فرضیه مطرح شده چنین بیان می‌دارد که اتحادیه اروپا به منظور خارج کردن انحصار انرژی مسکو در آسیای مرکزی، در صدد سرمایه‌گذاری در میدان انرژی این کشور و همچنین ایجاد یک همگرایی اقتصادی-سیاسی در این منطقه می‌باشد. روش پژوهش در این مقاله از نوع توصیفی تبیینی و اطلاعات لازم به شیوه کتابخانه‌ای جمع‌آوری گردیده است.

واژه‌های کلیدی: روسیه، اتحادیه اروپا، انحصارطلبی، آسیای مرکزی، انرژی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۱۲ تاریخ بازبینی: ۱۴۰۰/۰۸/۰۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۰۴

فصلنامه روابط خارجی، سال ۱۳، شماره ۴، پیاپی ۵۲، زمستان ۱۴۰۰، صص ۷۸۵-۸۲۰

مقدمه

با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی کشورهای تازه استقلال یافته آسیای میانه به منظور قدرت گیری و توسعه اقتصادی و سیاسی خود در ادوار مختلف همواره تلاش کردند که با نظام بین الملل روابط گسترده و همه جانبه برقرار کنند که این مسئله باعث شد توجه قدرت های بزرگ به منظور دست اندازی به انرژی موجود در این منطقه و همچنین توسعه نفوذ به خود جلب کنند (بهبودی نژاد، ۱۴۰۰، ص: ۴۶-۴۵).

در این راستا، با روی کار آمدن ولادیمیر پوتین آسیای میانه از جایگاه ویژه ای برای دولتمردان این کشور برخوردار شدند^(۱). جمهوری های آسیای مرکزی که از آن به عنوان خارج نزدیک یاد می شود، چه از نظر انرژی نفت و گاز و چه از نظر سیاسی و امنیتی مورد توجه ویژه مسکو قرار گرفت. بنابراین در کنار چین تلاش دارند که با به چالش کشیدن راهبرد غربی در این منطقه خود را به عنوان یکی از مهمترین بازیگران معرفی نماید. و ابزارهای قدرت لازم به منظور مقابله با فشارهای غربی در اختیار داشته باشد (Stronski&Nicole ng, 2018).

مسکو بعد از اتخاذ راهبرد کشورهای غربی تلاش دارد که خود را در مقابل آنها قدرتمند نشان دهد. در همین راستا به نظر می رسد، اهرم انرژی یکی از ابزارهای مهم سیاست خارجی این کشور را تشکیل دهد. برسی این مهم یک پژوهش آکادمیک لازم دارد که در تحقیق فعلی به آن پرداخته شده است؛ چرا که اتحادیه اروپا به عنوان یک دریافت کننده انرژی از آسیای مرکزی و قفقاز که مسکو این مناطق را حیات خلوت خود قلمداد می کند، قرار گرفتن ابزار انرژی به عنوان

یک برگ برنده در دست روسیه را یک مشکل جدی برای خود می‌داند (Kolaei and Abedi, 2016). به همین منظور بروکسل نیز به دنبال آن است که با اتخاذ راهبردهایی از انحصار کامل انرژی آسیای مرکزی توسط روسیه جلوگیری به عمل آورد و تلاش دارد در مقابل موازنه سازی چین و روسیه در منطقه مذکور، به این کشورهای تازه استقلال یافته نفوذ قابل توجهی داشته باشد (Sazmand & rammazani, 2017). اتحادیه اروپایی و دولت‌های آسیای مرکزی هر دو محصول دوره گذار پس از جنگ سرد به شمار می‌آیند و مناسبات میان این دو بازیگر به موازات تلاش جداگانه هر یک از آنها برای تبدیل شدن به موجودیت‌هایی نیرومندتر در عرصه بین‌المللی تقویت شده است. در اوایل دهه ۹۰ میلادی، میان اتحادیه اروپایی و آسیای مرکزی به دلیل تمرکز هر دو طرف بر نهادسازی داخلی، ارتباط چندانی وجود نداشت که البته به سرعت تغییر کرد (koohkan & karimi, 2019).

استراتژی اتحادیه اروپا در قبال آسیای مرکزی که نخستین بار در سال ۲۰۰۷ مورد توافق قرار گرفت و در سال ۲۰۱۵ مورد ارزیابی مجدد و اصلاح قرار گرفت به لحاظ مؤلفه‌های جاه‌طلبانه در سطح بسیار پایین‌تری در مقایسه با شش همسایه شرقی قرار دارد. این برنامه ابتدا بر امنیت، ثبات، حمایت از برنامه‌های کشورهای آسیای مرکزی برای مبارزه با فقر و توسعه همکاری منطقه‌ای در حوزه انرژی، حمل و نقل، آموزش عالی و حفاظت از محیط زیست متمرکز بود. در استراتژی مذکور به نظر می‌رسد روسیه نادیده گرفته شده است و اتحادیه اروپا تمایل داشت آسیای مرکزی را به عنوان یک قلمرو پسا شوروی که گسترش نفوذ اتحادیه اروپا در رأس آن قرار دارد قلمداد کند. چنانچه اتحادیه اروپا تلاش دارد که به منظور گسترش نفوذ خود در این منطقه و تامین انرژی مورد نیاز خود و مستقل از روسیه، بر حذف موانع تجاری و توسعه تجارت محلی و منطقه‌ای و مدیریت مرزی تمرکز کند. لذا اگر تجارت محلی تسهیل و تقویت شود، آسیای میانه قادر به اتصال به بازارهای اروپایی خواهد بود و به نظر می‌رسد دولتمردان اروپایی نیز به منظور از بین بردن انحصار انتقال انرژی این منطقه از طریق روسیه به کشورهای غربی را از

بین ببرند و از طریق ایجاد یک مسیر مشخص و معین انرژی خود را تامین کنند (Marazis&Boonstra: 2019). این مسئله باعث شده است که بررسی راهبرد سیاست خارجی اتحادیه اروپا در قبال انحصارطلبی روسیه در بحث انرژی آسیای مرکزی در دستورکار قرار می‌گیرد. لذا در این پژوهش برای فهم بهتر این راهبرد بعد از بیان چارچوب نظری، به مسئله منابع انرژی آسیای مرکزی و نقش انرژی آسیای مرکزی و انحصارطلبی روسیه پرداخته می‌شود. سپس به اقدامات صورت گرفته توسط اتحادیه اروپا در قبال این انحصارطلبی (از جمله میدان نفتی مشترک کاشاگان، ایجاد بازار مشترک اقتصادی-تجاری و نزدیکی بیشتر به آسیای میانه، حمایت از ساخت کریدور جنوبی و حمایت از طرح خط لوله ترانس کاسپین) و در نهایت به جمع‌بندی و نتیجه‌گیری خواهیم پرداخت.

۱. چارچوب مفهومی: ژئوپلیتیک انرژی

مفهوم ژئوپلیتیک از جمله مفاهیمی است که در صدد ارتباط دادن بین جغرافیا و سیاست است. در واقع ژئوپلیتیک در صدد تبیین این موضوع است که چگونه عوامل جغرافیایی از جمله؛ سرزمین، جمعیت، موقعیت راهبردی و منابع طبیعی بر روابط طبیعی بر روابط کشورها و تلاش آنها برای کسب قدرت و استیلا بر دیگران موثر است (Safari and Vosoughi, 2016). در مقابل نظریه "ژئواکونومیک" و اصلت اقتصاد در برابر نظامی‌گری^۱، ادوارد لوتواک^۱ به این نتیجه رسیده است که نظریه‌های ژئوپلیتیک^۲ بدون در نظر گرفتن قدرت اقتصادی نمی‌توانند نظریه ژئوپلیتیک قرن حاضر را تبیین کنند. لوتواک معتقد بود که زوال جنگ سرد^۳ در واقع نشان دهنده تغییر مسیر حرکت نظام جهانی از سوی ژئوپلیتیک به سمت ژئواکونومی^۴ می‌باشد (Weiss, 2009). بنابراین مطالعه و ارزیابی نقش انرژی و تأثیر بعدها^۵ آن بر متغیرهایی چون سیاست، قدرت و ارتباطات پیچیده بین ملت‌ها و

1. Edward Lutwack

2. Geopolitical theories

3. cold War

4. The movement of the world system from geopolitics to geoeconomics

دولت‌ها در حیطه ژئوپلیتیک انرژی می‌باشند. نفت و گاز به عنوان مهمترین انرژی‌های فسیلی به واسطه دارا بودن امتیازی بالا در فهرست انرژی جهان، موقعیت مهمی در مناسبات بین‌المللی را به خود اختصاص داده‌اند. انرژی به عنوان یک متغیر ژئوپلیتیک جایگاه ویژه‌ای را در بازی‌های قدرت‌های نظام جهانی باز کرده و دسترسی به منابع انرژی برای تمامی سطوح سلسله مراتبی قدرت جهانی، اهمیت راهبردی دارد (Masoodipoor, Karimifard, Yoosefi, Akbarzadeh, 2019).

درواقع روابط میان کشورها براساس مؤلفه‌های اقتصادی و قدرت، سنجیده می‌شود. برای نیل به همین منظور است که سازمان‌های منطقه‌ای و منطقه‌گرایی در قاره‌های مختلف، شکل گرفته و یا ایجاد خواهند شد. نقش اقتصاد تا آن حد تأثیرگذار است که کشورهای تحت عنوان اقتصاد نوظهور با ایجاد گروه‌بندی اقتصادی مانند بریکس، گرد هم آمده‌اند تا توانایی اقتصادیشان را بیشتر نشان دهند. هرچند که کشورهای عضو این پیمان از نظر جغرافیایی پیوستگی سرزمینی ندارند که یکی از مؤلفه‌های سازمان منطقه‌ای همین پیوستگی سرزمینی است، ولی به دلیل نقش غالب اقتصاد در روابط بین‌الملل، باعث اتحاد میان آنها شده است. بنابراین توانایی اقتصادی براساس منابع درون سرزمینی که بتواند ایجاد قدرت نماید یا قدرتی که برگرفته از منابع، بتواند در توسعه اقتصادی و توان بهره‌برداری از منابع درون سرزمینی، تأثیرگذار باشد، ژئواکونومیک شکل می‌گیرد. با تقویت موقعیت ژئواکونومیک، موقعیت ژئوپلیتیک کشورها هم متحول می‌شود و بالعکس. درواقع این قدرت‌ها هستند که سیاست‌های اقتصادی را در نظام جهانی اعمال و رهبری می‌کنند و برآیند این فرایند ژئواکونومی^۱ است. که به عنوان پدیده‌ای سیال جهت پوشش دادن به فضای جدید رقابتی در نظام جهانی و روشی برای توجیه و تحلیل سیاست‌های جهانی^۲ اکثر قدرت‌های غربی درآمده است. منابع انرژی به عنوان

-
1. Economic policies
  2. Geoeconomic process
  3. Global policy analysis

یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های ژئوپلیتیک^۱ در نظام جهانی فعلی در تعاملات میان کشورها و نیز انتقال از مکانی که از داشتن انرژی محروم است و نیز کنترل مسیرهایی که این فرایند انتقال از طریق آن‌ها انجام می‌شود و در دست گرفتن ابزار تولید و فناوری آن و استفاده کردن از این انرژی برای حفظ سیادت جهانی و منطقه‌ای و به چالش کشیدن رقبا در عرصه بین‌المللی انرژی^۲ را به عنوان موضوع ژئوپلیتیک^۳ مهمی تبدیل کرده است (Hamidinia and Salehi Dolatabadi, 2014).

مایکل کلر^۴ استاد مطالعات امنیت صلح و امنیت جهانی^۵ در این مورد بیان می‌کند که «سوخت‌های فسیلی منجر به درگیری‌های خشونت آمیز در سراسر جهان می‌شوند». علاوه بر این، ما در یک جهان انرژی محور زندگی می‌کنیم که کنترل منابع نفت و گاز^۶ (و وسائل تحویل آن) به نفوذ ژئوپلیتیک^۷ برای برخی از کشورها می‌گردد و باعث آسیب‌پذیری‌های اقتصادی برخی دیگر می‌شود. از آنجایی که بسیاری از کشورها وابسته به واردات انرژی^۸ هستند، به منظور دستیابی به این منابع ممکن است با کشورها و دولت‌های دیگر وارد تنش‌های متعددی شوند. به عنوان مثال در ادوار مختلف تلاش برای به دست آوردن انرژی باعث ایجاد درگیری‌هایی از جمله جنگ ایران و عراق در سال‌های ۱۹۸۰-۱۹۸۸، جنگ خلیج ۱۹۹۰-۱۹۹۱ و جنگ داخلی سودان در سال‌های ۱۹۸۳ تا ۲۰۰۵، شده است و یا حداقل از جمله مهم‌ترین عمل به شمار می‌رود. در نگاه اول، عامل فسیلی سوخت در جدیدترین شیوع تنش و مبارزه ممکن است کمتر آشکار شود. اما اگر دقیق‌تر نگاه کنید خواهید دید که هر یک از این اختلافات، در قلب، یک

-
1. Geopolitical components
  2. International energy arena
  3. The subject of geopolitics
  4. Michael Keller
  5. World Peace and Security Studies
  6. Energy-driven world
  7. Control of oil and gas resources
  8. Geopolitical influence
  9. Countries dependent on energy imports

جنگ انرژی است (Klare, 2014).

بر این اساس، کشورهای قدرتمند به منظور تأمین انرژی مورد نیاز خود حتی به گزینه‌های نظامی به عنوان یک ابزار نگاه می‌کنند. امروزه خطوطی که انرژی را از مناطق دارای این منابع به کشورهای وابسته به انرژی انتقال می‌دهند، در حال تبدیل به یک مؤلفه تجارت جهانی و یکپارچگی بیشتر در تجارت جهانی هستند و امنیت انرژی و رفع تنش با کشورها و مناطق صاحب انرژی از جمله مهم‌ترین راهبرد کشورهای قدرتمند می‌باشد. این به آن معناست که محیط جغرافیایی و منابع طبیعی که در آن وجود دارد بر رفتار کشورهای مختلف در نقاط متعدد تأثیرات قابل توجهی دارند. به این گونه که دولت‌ها در ادوار گذشته با توجه به این مؤلفه‌ها سیاست خارجی خود را تنظیم کرده‌اند. مسائل ژئواکونومیک باعث شده که کشورهایی که تلاش دارند اقتصاد و جامعه قوی داشته باشند، از تمام امکاناتی که محیط جغرافیایی آن‌ها در اختیارشان گذاشته است استفاده بهینه داشته باشند، زیرا ژئواکونومیک شاخه‌ای از ژئوپلیتیک می‌باشد و این مسئله باعث شده که بازیگران متعددی در راستای تأمین منافع ملی خود از آن استفاده کنند که همین وضعیت بر میزان پیچیدگی‌های آن افزوده است. ژئواکونومیک ملزم به استفاده از قدرت نرم است. این مسئله باعث یک تفاوت اساسی بین ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک شده است. بر همین اساس است که برخی کشورها به منظور افزایش قدرت ژئوپلیتیک خود، در تلاش هستند تا زیر ساختهای اقتصادی و سیاسی خود را توسعه دهند (Kolaei, 2008).

برخی از نظریه‌پردازان این حوزه بر این اعتقاد هستند که، یکی از مهم‌ترین اقداماتی که باعث تثبیت موقعیت هژمونیک کشورهای قدرتمند می‌شود، تسلط و در دست داشتن منابع انرژی از جمله نفت و گاز در جهان است. زیرا این منابع باعث به دست آوردن منابع مالی فراوانی برای کشورهای دارای انرژی می‌شود و منابع مالی نیز باعث افزایش قدرت و کنترل کشورها خواهد شد. بنابراین بررسی استیلا و هژمونی کشورها منوط به چند دسته عوامل می‌باشد که مهم‌ترین آن‌ها

عبارتند از:

- کنترل بر منابع خام جهان از جمله نفت و گاز؛

- کنترل بر منابع سرمایه جهان؛

- کنترل بر بازار کشورهای مختلف؛

- کنترل بر تولید کالاها با ارزش افزوده.

بنابراین باید گفت که بعد از پایان جنگ سرد، کشورها و دولت‌های مختلف دیگر بر سر ایدئولوژی^۱ وارد تنش نشده‌اند، بلکه دیگر منبع تنش و اختلاف کشورها تسخیر منابع طبیعی و انرژی بوده است (Hamidinia and Salehi, 2014). به همین جهت است که برخی از مناطق جهان دارای انرژی نفت و گاز همیشه در ادوار مختلف مورد توجه قدرت‌های بزرگ قرار گرفته‌اند. از جمله مهم‌ترین این مناطق خاورمیانه و آسیای مرکزی می‌باشد.

از نظر مکیندر^۲ نیز منطقه محوری^۳ پاهارتلند تقریباً آسیای مرکزی است که دربردارنده مناطق مهمی در دو قاره آسیا و اروپاست

(Safari and Vosoughi, 2016). بنابراین از نظر ژئوپلیتیک همیشه مورد توجه قدرت‌های بزرگ قرار داشته و دارد. از همان بدو تأسیس امپراتوری شوروی موقعیت جغرافیایی و انرژی و همچنین اهمیت آن از نظر جایگاه جغرافیایی باعث تنش بین کرملین و کشورهای غربی شده است. اما بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و ایجاد جمهوری‌های تازه مستقل شده در آسیای مرکزی، مسکو و کشورهای اروپایی تا مدت کوتاهی به سمت همگرایی سوق پیدا کردند، اما بعد از گذشت مدت مذکور و توسعه نفوذ غرب به این سمت، روسیه مجدداً حساسیت خود را نسبت به این منطقه نشان داد، چرا که جغرافیای آسیای مرکزی و مرزهای مشترک مسکو با آن تهدیدهای سیاسی و امنیتی را به سرعت به روسیه انتقال داده و قدرت نمایی کرملین در این منطقه را کاهش می‌دهد. این مهم‌ترین مسئله‌ای هست که با توسعه‌طلبی‌های کشورهای اروپایی برای روسیه ایجاد شده است.

-
1. Ideology
  2. McInder
  3. Axial area

بحران هویت و جدایی هویتی بین مسکو و جمهوری‌های آسیای مرکزی، به نوعی مرزهای این کشور و ایدئولوژی نئوآوراسیگراها را تهدید کرده است. در این دوره کرملین، از یک سو نگران نفوذ غرب و گسترش ناتو به شرق می‌باشد و از سوی دیگر، غرب تلاش می‌کند تا کشورهای حوزه اوراسیای مرکزی را در جمیع متحدان خود بگنجاند و از نفوذ روسیه به کشورهای این حوزه و مناطق شرق اروپا بکاهد. بر مبنای نظریات ژئوپلتیک، سیاست‌مداران روسیه و غرب به موقعیت استراتژیک این منطقه واقف هستند لذا همواره در طول تاریخ، این منطقه حوزه رقابت‌های دوطرف بوده است و در برخی مواقع، این رقابت منجر به بروز تعارضات جدی و بحران‌های سیاسی شده است. این موضوع باعث شده که دولت‌مردان روسیه از این منطقه به عنوان «خارج نزدیک» یاد کنند. به عبارت دیگر مسکو در صدد است که این منطقه را به مانند اتحاد جماهیر شوروی در اختیار خود قرار بگیرد و از نفوذ هر گونه کشورهای غربی به ویژه اتحادیه اروپا در ابعاد مختلف جلوگیری کند. زیرا کشورهای اروپایی در صدد هستند که انرژی این منطقه را به منظور توسعه اقتصادی خود در اختیار قرار بگیرند و لذا برای دستیابی به این مهم از هر اقدامی فروگذار نمی‌کنند. در کل باید بیان داشت که انرژی موجود در آسیای مرکزی باعث رقابت چشم‌گیری بین کشورهای فرامنطقه‌ای و منطقه‌ای شده که در این بین رقابت روسیه و اتحادیه اروپا چشم‌گیرتر شده است (Oliker, 2016).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۲. منابع انرژی آسیای مرکزی

آسیای مرکزی سرزمین غنی و سرشار از منابع ارزشمند است. مجموعه ذخایر نفتی تأیید شده کشورهای آسیای مرکزی از ۱۵ تا ۳۱ میلیارد بشکه نفت و ذخایر گازی نیز از ۲۳۰ تا ۳۶۰ تریلیون متر مکعب است. پیوند اقتصادی روسیه و جمهوری‌های آسیای مرکزی جزئی از مجموعه صنعتی و کشاورزی دولت واحد بوده‌اند و ارتباط عمیقی بین بخش‌های و مؤسسات اقتصادی روسیه و کشورهای آسیای مرکزی وجود داشته است. لذا طبیعی به نظر می‌رسد که روسیه برای رسیدن به این منابع عظیم برنامه‌ریزی داشته باشد (Fatemi Nejad and Hashemi, 2014). این منطقه که

در چهار راه بین اروپا-آسیا- و خاورمیانه قرار گرفته دارای مساحتی بیش از ۴ میلیون کیلومتر مربع و جمعیتی نزدیک به ۷۵ میلیون نفر است. این منطقه دارای منابع انرژی فراوان و چشم‌گیری می‌باشد که در تخمین‌های متوالی به منظور شنا سایی حجم انرژی این منطقه در حداقل تخمین ۲، ۱۷ و در حداکثر آن ۶، ۴۹ میلیارد بشکه و یا ۵٪ از ذخایر جهان، یاد شده است. در بعد انرژی گاز ۱، ۲۰ تریلیون متر مکعب یا ۱۱٪ از کل ذخایر جهانی گاز در این منطقه وجود دارد. در این بین کشور قزاقستان در بعد انرژی نفت ۱/۱۰۶/۰۰۰ به عنوان غنی‌ترین کشور آسیای مرکزی و جز ۱۰ کشور برتر جهان در حوزه تولید نفت شناسایی شده است (Hamidinia and Salehi Dolatabadi, 2014).

در اواخر دسامبر سال ۲۰۱۵، برخی از کشورهای آسیای مرکزی از جمله ترکمنستان به عنوان یکی دیگر از صاحبان انرژی در آسیای مرکزی اتمام خط لوله گاز شرق - غرب^۱ را اعلام کرد. در توضیح این راهبرد تولید انرژی^۲ در این کشور باید بیان داشت که این مسیر ۷۷۳ کیلومتری با ظرفیت سالانه ۳۰ میلیارد متر مکعب گاز طبیعی را از مزارع واقع در شرق ترکمنستان تولید می‌کند. عشق آباد^۳ به دنبال فرصت‌های گسترده‌ای برای صادرات در ترکیه و اروپا است تا بتواند وابستگی خود به روسیه و چین را به عنوان مراکز عمده صادرات گاز^۴ کاهش دهد. با این حال، با وجود تغییرات مثبت سیاسی^۵ که ممکن است همکاری‌های انرژی ترکمنستان با ترکیه، جمهوری آذربایجان و اتحادیه اروپا را تقویت کند، موانع متعددی برای انتقال غربی گاز ترکمنستان وجود دارد (Konarzewska, 2016).

این کشور از تولید کنندگان بزرگ انرژی بوده و نقش مهمی را در بازارهای تولید کننده انرژی^۶ و از سال آن به کشورهای مختلف ایفا کرده است. ترکمنستان

-
1. East - West gas pipeline
  2. Energy Production Strategy
  3. Ashgabat
  4. Major Gas Export Centers
  5. Positive political changes
  6. Energy producer markets

خط انتقال انرژی^۱ در حدود ۷۳۳۰ کیلومتر که ۹۰٪ آن به انتقال گاز اختصاص یافته است را ایجاد کرده و نقش خود را در آسیای مرکزی برای کشورهای مختلف پررنگ‌تر کرده است. در مورد ذخایر گاز این کشور باید بیان داشت که محل آن‌ها در نزدیکی آمودریا^۲ در شرق دریای خزر و در دو منطقه شاتلیک^۳ و دولت‌آباد-دونمز^۴ واقع شده و هر کدام از این مناطق از جمله دولت‌آباد به تنهایی در حدود ۱،۲ تریلیارد متر مکعب در سال گاز تولید می‌کند. درباره این محل تولید انرژی ترکمنستان بیان کرده‌اند که در حدود ۱۵ میلیارد متر مکعب و برای ۳۰ سال است. در حدود کل ذخایر گاز ترکمنستان اعلام کرده‌اند که در این کشور چیزی در حدود ۲،۹ تریلیارد متر مکعب که این آمار تا ۵،۵ تریلیارد متر مکعب نیز متغیر می‌باشد وجود دارد. ازبکستان دیگر کشور آسیای مرکزی می‌باشد که به برای حضور در بازارهای جهانی انرژی ظرفیت تولید خود را بالا برده است. در آمارهای داده شده در این کشور ۵ میلیارد تن نفت و ۵،۵ تریلیارد متر مکعب گاز وجود دارد. اما در سایر کشورهای آسیای میانه انرژی چشم‌گیری وجود ندارد و باعث شده است که برای تأمین نیازهای خود وابسته با همسایه‌های خود باشند (Hamidinia and Salehi Dolatabadi, 2014). انرژی جمهوری‌های تازه استقلال یافته آسیای مرکزی به صورت جداگانه اینگونه است:

ازبکستان به عنوان یکی از مهم‌ترین کشورهای دارای انرژی این منطقه دارای ۵۴۹ میلیون بشکه و رتبه ۴۹ و با ذخیره ۱ تریلیون و ۸۴۱ میلیارد متر مکعب گاز رتبه ۱۹ را در جهان به خود اختصاص داده است.

اما در تاجیکستان بر اساس آمارهایی که از مؤسسه استراتژیک لندن برای آن ثبت شده است ۱۲ میلیون بشکه نفت و در رده هشتم و چهارم جهان قرار دارد و همچنین با ۵ میلیارد و ۶۶۳ میلیون متر مکعب در جایگاه ۹۰ قرار دارد.

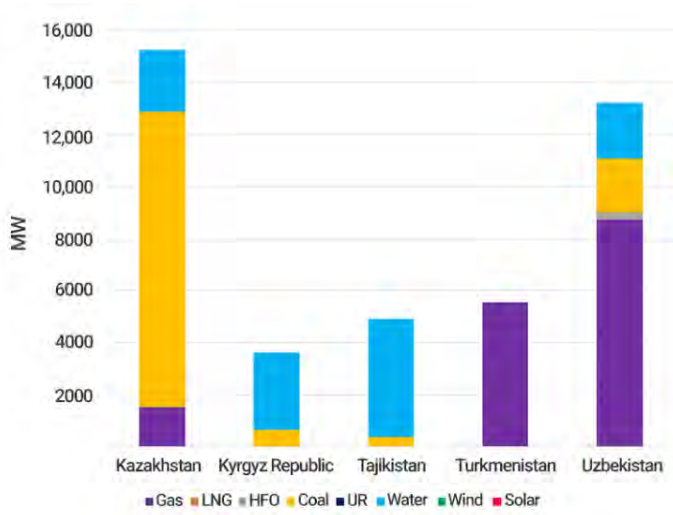
مؤسسه مذکور ۶۰ میلیون بشکه نفت را در ترکمنستان تخمین زده است لذا

-
1. Power transmission line
  2. Amodaria
  3. Shuttle
  4. Dolat Abad Donmes

در زمینه گاز ۲۴ تریلیون و ۳۰۰ میلیارد متر مکعب گاز به ترتیب در جهان در رده چهل و پنجم و چهارم قرار گرفته است.

ذخایر اثبات شده نفت قرقیزستان ۴۰ میلیون بشکه تخمین زده می شود که هشتاد و یکمین کشور دنیا محسوب می شود و همچنین با ۵ میلیارد و ۶۶۳ میلیون متر مکعب ذخایر اثبات شده گاز طبیعی در رده هشتاد نهم جهان جای گرفته است. ذخایر اثبات شده نفت قزاقستان ۳۰ میلیارد بشکه است که آن را در جایگاه یازدهمین کشور جهان قرار می دهد و همچنین دارای ۲ تریلیون و ۴۰۷ میلیارد متر مکعب ذخایر گازی است که از این نظر چهاردهمین کشور دنیا محسوب می شود. در مجموع باید این نکته را مورد توجه قرار داد که، مؤسسه بین المللی مطالعات استراتژیک لندن و آژانس بین المللی انرژی در مورد کل انرژی موجود در آسیای میانه بیان کرد، کل منابع قابل برداشت نفت آسیای مرکزی را ۱۷ تا ۳۷ میلیارد بشکه تخمین می زنند که این رقم یک و نیم تا سه و نیم در صد از ذخایر شناخته شده نفتی جهان را شامل می شود. این مؤسسات ذخایر گازی اثبات شده آسیای مرکزی را نیز بین ۶/۶ تا ۹ تریلیون مترمکعب یعنی ۵/۵ در صد اعلام کرده اند و ذخایر اثبات نشده را تا ۶۰ تریلیون مترمکعب یعنی ۳۷ در صد از کل ذخایر گازی جهان تخمین زده اند. به طور کلی، ترکمنستان، ازبکستان و قزاقستان از ذخایر گاز بیشتری در حوزه گاز طبیعی برخوردار هستند (Raimondi, 2019).

در شکل زیر ترکیب تولید برق در کشورهای آسیای میانه قابل مشاهده است:

Source: (www.worldbank.org,2018)

به طور کلی، انرژی در منطقه آسیای میانه باعث شده است که کشورهای قدرتمند از جمله روسیه-اروپا-آمریکا و چین در صدد باشند میزان نفوذ خود را در داخل این جمهوری‌های تازه استقلال یافته گسترش دهند. در این بین روسیه از هر نظر نسبت به این منطقه و جمهوری‌های جدا شده از اتحاد جماهیر شوروی حساسیت بیشتر دارد. به عبارت دیگر، مسکو با توجه به اینکه خود را میراث‌دار اتحاد جماهیر شوروی می‌داند، در صدد است که دامنه نفوذ همه‌جانبه خود را به این منطقه گسترش دهد و از نفوذ رقبای دیرینه خود از جمله اتحادیه اروپا و آمریکا جلوگیری کند. در ادامه به انحصار طلبی روسیه در آسیای مرکزی به ویژه در بعد انرژی پرداخته می‌شود.

۳. نقش انرژی آسیای مرکزی و انحصار طلبی روسیه

پس از بهبود نسبی شرایط اقتصادی و سیاسی در روسیه، پوتین در دور دوم ریاست جمهوری در صدد برآمد که بتواند قدرت و عظمت روسیه را به این کشور برگرداند. به عبارت دیگر قدرت مسکو را به زمان اتحاد جماهیر شوروی برساند.

افزایش جهانی بهای انرژی از یک سو و توسعه توان صادراتی روسیه از سوی دیگر، اهرم‌های تازه‌ای را در اختیار پوتین قرار داده بود تا در صورت نیاز به اعمال فشار بر برخی از کشورهای مصرف کننده انرژی بپردازد. قطع صادرات گاز روسیه به اوکراین و در واقع اروپا در آغاز سال میلادی ۲۰۰۶ نخستین نمایش قدرت روسیه در این عرصه تازه به شمار می‌رفت (Hassan Shirazi, 2016).

علاوه بر این، روسیه با در اختیار داشتن یک پنجم ذخایر گاز جهان، بیشتر گاز اوکراین و همچنین ۳۰ درصد از گاز اتحادیه اروپا را تأمین می‌کند. لذا در سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۱۴ از این ابزار برای فشار بر همسایه‌های خود در جهت رسیدن به اهداف خود نیز استفاده کرد. انرژی ذکر شده که در کشورهای آسیای مرکزی وجود دارد، از طریق شرکتهای گزپروم و تانتفت، که خطوط لوله انرژی آسیایی میانه از این طریق به کشورهای اروپایی انتقال داده می‌شود، از آن جهت به عنوان یک فرصت برای روسیه یاد شد که مسکو، از این انرژی به عنوان یک ابزار در جهت رسیدن به منافع ملی^۵ خود استفاده کرده و در صدد است سیاست خارجی این کشورها را با خود همخوان و همراه کند. به عبارت دیگر انحصار انتقال انرژی^۶ این منطقه را در دست بگیرد. دیپلماسی انرژی^۷ در مسکو در برخی موارد باعث شده است که از کشورهای همسایه امتیاز بگیرد. مسکو با حذف یارانه و بالا بردن قیمت انرژی کشورهای آسیای مرکزی و همسایه‌های خود به دنبال گسترش نفوذ خود در این کشورهای می‌باشد. چرا که روسیه نگران این موضوع می‌باشد که کشورهای آسیای مرکزی سیاست خارجی خود را به سوی غرب و همکاری با آن به ویژه با آمریکا و پیوستن به پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) سوق دهند

-
1. Global rise in energy prices
  2. Expanding Russia's Export Power
  3. Energy Consumer Countries
  4. display of power
  5. National Interest
  6. Monopoly of energy transmission
  7. Energy Diplomacy
  8. North Atlantic Treaty

(Workma, 2016). این مسئله در تضاد کامل با راهبردهای دستگاه دیپلماسی مسکو می‌باشد. چرا که روسیه در صدد است به یکی از مهم‌ترین کشورهای که به تولید مواد خام^۱ می‌پردازد تبدیل شود. در بعد دیگر ممکن است کشورهای آسیای مرکزی مستقل و بدون در نظر داشتن منافع روسیه اقدام به اتخاذ راهبردی برای سیاست خارجی خود بکنند. این مسئله در ادوار گذشته رخ داده است. به عنوان مثال در سال ۲۰۱۷ این جمهوری‌های تازه استقلال یافته تلاش کردند که، همکاری اقتصادی و سیاسی خود را با کشورهای غربی و آمریکا توسعه دهند که با واکنش روسیه مواجه شدند. مسکو در مقابل این اقدام از حمایت‌های نظامی و سیاسی از این کشورها دست کشید و عضویت آن‌ها را در سازمان‌های منطقه‌ای نظیر شانگهای و ا.کو با مشکل مواجه کرد. در بعد دیگر ترانزیت انتقال انرژی را از طریق خطوط لوله روسیه به سمت کشورهای اروپا شرقی، با افزایش حق ترانزیت مواجه کرد (Morales, 2011).

همان‌گونه که مطرح شد یکی از مهم‌ترین اهدافی که روسیه در زمان ولادیمیر پوتین^۲ به عنوان رئیس‌جمهور روسیه در آسیای مرکزی دنبال می‌کند توسعه نفوذ خود در این منطقه و دستیابی به انرژی و منابع زیر زمینی^۳ این کشورهای تازه استقلال یافته^۴ می‌باشد تا با در دست گرفتن ترانزیت انرژی^۵ این کشورها، بتواند آن‌ها را در راستای سیاست خارجی خود قرار دهند و از ایجاد ائتلاف‌های اقتصادی-سیاسی^۶ رقیب در این منطقه علیه مسکو بکاهد. در کنار این استراتژی مسکو با انحصار طلبی^۷ خود در بعد انرژی آسیای مرکزی توانسته است که در ادوار مختلف کشورهای اروپایی را در تنگنا قرار دهد و در بعد دیگر با در دست

-
1. Production of raw materials
  2. Vladimir Putin
  3. Underground Resources
  4. Newly Independent States
  5. Energy transit
  6. Economic-political coalitions
  7. wanting everything to yourself

گرفتن زیر ساخت‌های راهبردی انرژی این کشورها رو سیه می‌تواند نفوذ طولانی مدت خود را در این منطقه تأمین کند. لذا با این اقدام یعنی کنترل انحصاری انرژی می‌تواند یک ابزار تعادل دهنده^۲ در برابر غرب و ناتو در این منطقه ایجاد کند (Mousavi, 2011 & Dehghani Firoozabadi). به همین منظور بعد از مسئله اوکراین میزان سرمایه‌گذاری‌های خود را در این منطقه به شکل قابل توجهی افزایش داده و این راهبرد را به مرحله ظهور رسانده است. در این نمودار این مسئله قابل مشاهده می‌باشد.

منبع: (<https://sindbad.company/fa/content/id/495>)

همچنین انحصار ترانزیت انرژی، یک منبع تجارت خوب نیز برای مسکو تلقی می‌شود. چرا که همان‌گونه که مطرح شد، روسیه انرژی این کشورها را با قیمت ارزان خریداری کرده و در بازارهای جهانی با قیمت‌های گرانی به فروش می‌رساند. این موضوع باعث شد که درآمدهای فراوانی به اقتصاد روسیه تزریق شود و اقتصاد خود را جهت بازگشت اعتبار سابق خود تقویت کند. برای نمونه می‌توان به قراردادهایی که مسکو با قزاقستان و ترکمنستان امضا کرده اشاره نمود. طبق این

1. Strategic energy infrastructure
2. Balancing tool

قرارداد، ترکمنستان سالیانه ۵۰ میلیون متر مکعب گاز به روسیه می‌فروخت، مسکو در این قرارداد موظف به پرداخت ۱۰۰ دلار در ازای هر متر مکعب شده بود. در حالی که این قیمت نصف قیمت بازار جهانی محسوب می‌شد. در آن زمان خود مسکو هر متر مکعب گاز را به اتحادیه اروپا به ۲۳۵ دلار به فروش می‌رساند. در قرار داد دیگری که مسکو با قزاقستان امضا کرده بود شرکت گاز پروم این کشور گاز منطقه کاراچاک قزاقستان^۲ را به اروپا منتقل می‌کرد (Faraji Rad and Salehi Dolatabadi, 2017). بنابراین روسیه با توجه به میزان قدرتی که در آسیای میانه دارد، هر اقدامی که انجام می‌دهد علاوه بر عایدات اقتصادی، به این خاطر می‌باشد که دامنه نفوذ و توسعه رقبای خود را در این منطقه بکاهد.

۴. راهبرد اقدامات اتحادیه اروپا

آسیای میانه بین دو قدرت بزرگ محو شده است: روسیه و چین. موقعیت «مرکزی» آن را به عنوان یک موضوع محبوب استراتژی سازی ژئوپلیتیک^۳ آورده است. اگرچه سرمایه‌گذاری چینی و همکاری امنیتی روسیه اغلب در آسیای میانه مورد استقبال قرار می‌گیرند، تقاضای زیادی برای گزینه‌های جایگزین وجود دارد. به همین جهت، اروپا بهترین گزینه برای آن‌ها می‌باشد. زیرا اولاً، اتحادیه اروپا کاملاً خنثی و بدون علاقه ژئوپلیتیکی قابل توجه در منطقه تلقی می‌شود. ثانیاً، برای کشورهای آسیای مرکزی روشن شده است که اتحادیه اروپا، قصد دارد برای مدت طولانی با سطح متوسط، اما ثابت سرمایه‌گذاری و تعامل، در منطقه همچنان درگیر بماند. ثالثاً، کشورهای آسیای میانه کشورهای جوانی هستند که به دنبال حفظ استقلال و رشد هویت خود هستند. آنها می‌خواهند به عنوان مقاصد جذاب (مانند مورد قرقیزستان) یا بازیگران منطقه‌ای (به عنوان مثال قزاقستان) شناخته شوند. به طور غیررسمی، اتحادیه اروپا می‌تواند این شناخت را از طریق توافقاتی که با کشورهای آسیای مرکزی منعقد می‌کند و همچنین سفر مقامات

-
1. Gas Prom Company
  2. Karachi region of Kazakhstan
  3. Geopolitical strategy

عالی رتبه آسیای میانه به بروکسل^۱ و سایر پایتخت‌های اروپا و بالعکس، ارائه دهد (Boonstra & Panella, 2019).

علاوه بر این، کشورهای اروپایی نیز همواره از وابستگی انحصاری^۲ به انرژی روسیه نگران بوده‌اند. چرا که متوجه این امر هستند که وابستگی انحصاری آن‌ها در مسئله مهمی همچون انرژی به یک کشور چقدر می‌تواند سبب ساز مشکلاتی در آینده برای آن‌ها گردد. بنابراین، در مقابل اقدامات روسیه، طبیعی به نظر می‌رسد که کشورهای غربی به ویژه اتحادیه اروپا در صدد باشند که میزان وابستگی خود را به انرژی انتقال یافته توسط روسیه کمتر کنند و همواره به دنبال یک منبع جایگزین باشند. کشورهای غربی نیز برای دستیابی به این مهم، اقداماتی را انجام داده‌اند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از

۴-۱. میدان نفتی مشترک کاشاگان^۳

کشورهای اروپایی به منظور بهره‌برداری و استفاده بیشتر از انرژی کشورهای آسیای مرکزی و به ویژه قزاقستان که غنی از منابع نفتی می‌باشد در صدد همکاری بیشتر با این کشورها در توسعه سرمایه‌های اقتصادی^۴ خود هستند. در این راستا است که، شرکت‌های چند ملیتی^۵ ایتالیایی و فرانسوی، Eni^(۶) و Total^(۷)، قصد دارند بلوک‌های نفت و گاز^۶ را در بخش قزاقستان^۸ در دریای خزر و در امتداد منطقه ساحلی کشف کنند. Eni از سال ۱۹۹۲ در قزاقستان فعال بوده و سرمایه‌گذاری‌های آن در این کشور از ۱۵ میلیارد دلار فراتر رفته است. شرکت

-
1. Brussels
  2. Exclusive affiliation
  3. Transmitted energy
  4. Kashagan joint oil field
  5. Development of economic capital
  6. multinational companies
  7. Oil and gas blocks
  8. Oil and gas blocks in Kazakhstan

نفی مذکور در زمینه اکتشاف مراکز نفت و گاز کاشاگان^۲ (۲۹,۲۵ درصد) شرکت داشته و بزرگترین کشف جهان در ۳۰ سال گذشته محسوب شده است. در عین حال، Eni دارای ۱۶,۸۱ درصد در توافقنامه اشتراک تولید دریای خزر شمالی^۳ است که شرایط و ضوابط اکتشاف و توسعه میدان غول پیکر کاشان را تعیین می‌کند (Osplanova, 2019).

این منطقه که در قزاقستان وجود دارد بیش از ۲/۱۲۵ مایل از دریای خزر را در بر می‌گیرد و شامل پنج میدان جداگانه کاشان، کلامکاس^۴، کاشاگان جنوب غربی^۵، اکوتوت^۶ و کایران^۷ است. کشورهای اروپایی به همراه توافقی که با قزاقستان انجام دادند در سال ۲۰۰۱ میدان کاشان را به منظور بهره‌برداری بیشتر از انرژی این منطقه، توسط شرکت Eni مدیریت می‌کند. اما این مسئله همواره با مشکلاتی همراه بوده است. میدان مشترک کاشاگان که به منظور تولید نفت مورد بهره‌برداری قرار گرفته بود، سرانجام در ۱۱ سپتامبر ۲۰۱۳ آغاز به تولید نفت نمود که در ادامه فرایند استخراج به خاطر نشست گاز در خطوط لوله از جزیره D به پالایشگاه بوشاک^۸ که در دریا واقع شده بود، موقوف شد. که بعد از ترمیم آن در ۹ اکتبر همان سال مجدد به تولید ادامه داد و بعد از مدتی مجدد به منظور نشست بنزین بار دیگر تولید متوقف شد. علت این مشکل (اسید سولفید)^۹ موجود در داخل لوله شناخته شده است. کنواسیون و وضعیت حقوقی دریای خزر در سال ۲۰۱۸ به توافق رسید و راه را برای خط لوله احتمالی هموار کرد و با امضای هر پنج کشور ساحلی خزر، این اجازه را می‌دهد که خطوط لوله تنها با رضایت

-
1. Exploration of oil and gas centers
  2. Kashagan
  3. North Caspian Sea Production Sharing Agreement
  4. Klamakas
  5. Kashagan Southwest
  6. Akutot
  7. Kairan
  8. Bushak Refinery
  9. Acid sulfide

کشورهای درگیر در پروژه ایجاد شوند. لذا وضعیت میدان مذکور از حالتی محدود به حالتی و سبب تر تغییر و وضعیت داده و دولت متبوع این میدان، بهتر و مستقل تر می تواند به اتحادیه اروپا در راستای تأمین منافع ملی در حوزه انرژی اقتصادی و انرژی کمک کند (Coffey, 2020).

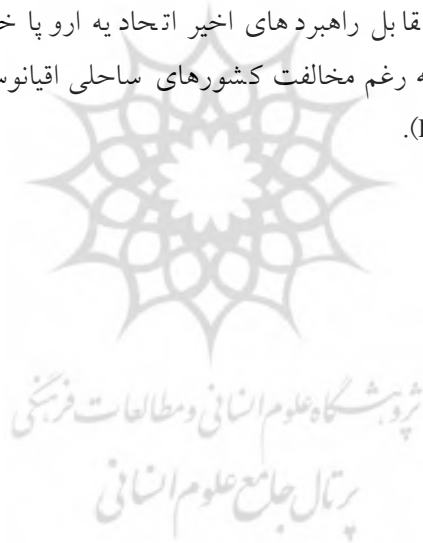
اما راهبردی که اتحادیه اروپا برای این منطقه به منظور نفوذ بیشتر و گرفتن انحصار ترانزیت انرژی^۱ به بروکسل توسط روسیه اتخاذ کرده، استفاده کردن از استراتژی قدرت نرم و هنجاری^۲ در منطقه مذکور است. مهم ترین بخشی که می توان برای استراتژی نرم اتحادیه اروپا در آسیای مرکزی^۳ نام برد، نفوذ در بخش انرژی این منطقه مانند میدان نفتی کاشاگان قزاقستان^۴ است (ثمودی پیله رود، ۱۳۹۵:ص: ۱۹).

چرا که بحث انرژی در بیشتر مواقع باعث استفاده ابرازی از آن توسط روسیه بوده و کشورهای اروپایی در صدد از بین بردن این ابزار فشار می باشند. این موضوع باعث شد که در تاریخ ۱۵ مه ۲۰۱۹ کمیسیون مشترک اتحادیه اروپا^۵ نماینده عالی این منطقه را به منظور رسیدن به هدف مذکور به آسیای مرکزی ارسال نمایند. رومن واسیلنکو^۶ نماینده اتحادیه اروپا^۷ در آسیای مرکزی بیان داشت که همکاری کردن با کشورهای آسیای مرکزی به ویژه طرح مشترک کاشاگان در قزاقستان یکی از مهم ترین اهداف اتحادیه اروپا برای رونق اقتصادی این منطقه و ایجاد یک جایگزین تأمین انرژی^۸ می باشد. لذا جمهوریهای تازه استقلال یافته^۹ این منطقه از آنجایی که دارای اقتصادی ضعیف هستند استقبال قابل چشم گیری از این

-
1. Energy transit monopoly
  2. Soft power strategy
  3. The soft strategy of the European Union in Central Asia
  4. Kashagan Oil Field, Kazakhstan
  5. Joint Commission of the European Union
  6. Roman Vasilenko
  7. Representative of the European Union
  8. Alternative energy supply
  9. Newly Independent Republics

طرح و میادین مشترک کاشاگان کردند (Gotev,2019).

چرا که این منطقه به منظور تقویت زیرساخت‌های اقتصادی خود باید به منابع اقتصادی مهمی دسترسی داشته باشند و در این بین انرژی و چگونگی ارسال آن یک نقش قابل توجه در این راستا برای این کشورها و اتحادیه اروپا دارد (Marazis& Ohle,2019). اما انرژی و ارسال آن برای کشورهای آسیای مرکزی معطوف به ایجاد مسیرها مطمئن و کم هزینه است که در این بین قزاقستان و میدان نفتی کاشاگان به رغم داشتن قدرت از سال انرژی کافی به بازارهای بین‌المللی از این حیث رنج می‌برند، چرا که روسیه بر صادرات انرژی به اتحادیه اروپا تسلط دارد و ایجاد هر گونه مسیر و زیر ساخت به منظور از سال انرژی به نظر می‌رسد معطوف به هماهنگی با این کشور باشد. روسیه به منظور جلوگیری از شکستن انحصار خود، در مقابل راهبردهای اخیر اتحادیه اروپا خط لوله‌ی جنجالی نظیر «نورد استریم» را به رغم مخالفت کشورهای ساحلی اقیانوس اطلس^۳ در دست اقدام دارد (Ryan,2019).

-
1. Strengthening economic infrastructure
  2. Nordstrom
  3. Atlantic coastal countries

Source: (Watson,2018)

در نقشه فوق به میزان توسعه قدرت صادراتی روسیه در آسیای مرکزی اشاره شده است. در این دو مسیر نورد استریم ۱ و نورد استریم ۲ روسیه نیز از راهبرد کشورهای اروپایی اطلاع کافی دارد و در صدد می‌باشد که از کاهش وابستگی این کشورها به مسکو بکاهد. اما کشورهای اروپایی از میزان رقابت کشورهای صادرکننده در این منطقه به مانند آمریکا که از طریق انقلاب شیل به خودکفایی در بعد انرژی^۲ رسیده است، سود می‌برد (Nakhle,2017).

۴-۲. ایجاد بازار مشترک اقتصادی-تجاری و نزدیکی بیشتر به آسیای میانه

موقعیت ژئوپلیتیک آسیای مرکزی^۳ به دلیل همسایه بودن با کشورهای نظیر روسیه و مورد تأکید بودن آن منطقه برای چین، کشورهای اروپایی را بر آن داشته است

1. Shale Revolution
2. Self-sufficiency in the energy dimension
3. Central Asian Geopolitical Position

که به منظور توسعه نفوذ خود در این منطقه و جلوگیری از ایجاد کردن مشکل توسط دو کشور مذکور، آسیای میانه را در اولویت خود قرار داده‌اند. چراکه عقب نشینی ناتو^۲ از افغانستان، صادرات افراط‌گرایی خشونت‌آمیز^۳ پس از ظهور و سقوط داعش^۴ به این منطقه را به نحو قابل چشم‌گیری توسعه داد. مزید بر این مسئله، سرمایه‌گذاری‌های گسترده چین و تلاش روسیه برای بدست آوردن نفوذ و انحصار انرژی^۵ این منطقه باعث به چالش کشیدن منافع تعریف شده اتحادیه اروپا شده‌اند (Blockmans & Sahajpal, 2019).

چرا که یکی از مهم‌ترین شاخص‌های اتحاد استراتژیک، تعهد دادن به منظور رسیدن به یک هدف خاص است و کشورهای طرفین باید تمام مفاد آن اتحاد باشند. به همین منظور کشورهای روسیه و چین اتحاد استراتژیک خود را به منظور کاهش توسعه‌طلبی غربی‌ها در آسیای مرکزی توسعه داده‌اند (Abdi et al, 2019: 20). اتحادیه اروپا نیز به منظور کنترل و مدیریت این مسئله، لازم است که از قدرت نرم استفاده کند. چرا که میزان نفوذ و اشتراکاتی که روسیه و چین در این منطقه دارد میزان هزینه‌های روبه‌رو شدن بروکسل با آن را به شکل قابل توجهی بالا برده است. به همین منظور برای از بین بردن انحصار طلبی روسیه در بعد انرژی، بروکسل در صدد می‌باشد که با کشورهای آسیای میانه یک بازار مشترک اقتصادی و تجاری را ایجاد کند. بازار مشترک یعنی مدل‌های آموزشی تجاری خود را برای توسعه نفوذ بیشتر در آسیای میانه، وارد این منطقه کند. کشورهای اروپایی و آسیای میانه برای رفع فقر و تقویت اقتصاد مشترک از طریق فعال کردن بازارها و توسعه مراکز تولیدی همچنین ایجاد پایه‌های محکم توسعه رونق اقتصادی طرفین در تلاش هستند که یک بازار مشترک اقتصادی را توسعه دهند (Blockmans & Sahajpal, 2019). بازار مشترک علاوه بر منافع اقتصادی، می‌تواند

-
1. Influence development
  2. NATO
  3. Export of violent extremism
  4. Isis
  5. Energy monopoly

عامل مهمی در جهت نزدیکی بیشتر به کشورهای آسیای میانه و ایجاد تنوع در تأمین منابع انرژی فسیلی برای اتحادیه اروپا محسوب گردد.

۴-۳. حمایت از ساخت کریدور جنوبی

پس از آنکه پروژه مورد حمایت ایالات متحده برای خط لوله گاز ترانس خزر (TCP) برای انتقال گاز طبیعی در اواخر دهه ۱۹۹۰ با شکست مواجه شد، کشورهای اروپایی به منظور تأمین انرژی خود در بعد گاز به سمت کشورهای آسیای مرکزی در قالب ساخت و حمایت کریدور جنوبی اقدام کردند که سالیان متمادی به طول انجامید. با این وجود، ابتدا از طریق ابتکار عمل باکو^۲ ۲۰۰۴ و سپس با استراتژی کریدور جنوبی^۳ ۲۰۰۷ برای مشارکت جدید در قسمت انرژی آسیای مرکزی^۳ شروع به فعالیت کردند. بعد از گذشت چند سال این طرح به شکل جدی تری دنبال شد و اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۱ مذاکرات با ترکمنستان^۴ و آذربایجان^۵ را در مورد ساخت این کریدور و یا TCP آغاز کرد و به راهبرد خود در آسیای مرکزی و بعد انرژی آن شکل عملی بخشید. بنابراین شورای اتحادیه اروپا نتیجه گرفت که (اتحادیه اروپا به دنبال گسترش کریدور گاز جنوبی به آسیای میانه و ارتقاء بیشتر انرژی چندجانبه و دوجانبه اتحادیه اروپا^۶ به منظور جلوگیری از انحصارطلبی روسیه^۸ در بعد ترانزیت انرژی آسیای مرکزی^۹ به بازارهای انرژی^۱ نمی باشد) (Cutler, 2018).

-
1. Southern Corridor Support
  2. Baku initiative
  3. Central Asian energy
  4. Turkmenistan
  5. Azerbaijan
  6. Council of the European Union
  7. EU Multilateral and Bilateral Energy
  8. Russia's monopoly
  9. Central Asian energy transit
  - 1 . Energy markets

اتخاذ راهبرد^۱ مذکور اتحادیه اروپا در آسیای مرکزی نه تنها کردار جنوبی (TCP) بلکه ایجاد مسیرهای انتقال انرژی^۲ به ویژه گاز دیگر به منظور کاهش انحصار روسیه^۳ در آسیای مرکزی است که گاز ترکمنستان از قفقاز جنوبی به طور مستقیم به خاک اتحادیه اروپا، از گرجستان از زیر دریای سیاه به رومانی منتقل شده است. سپس این گاز از طریق زیرساخت‌های موجود در اوکراین، اسلواکی و چک به آلمان و کشورهای همسایه جریان می‌یابد. لذا از این طریق دیگر کشورهای اروپایی انحصار را از روسیه می‌گیرند و ابزار فشار بر کشورهای اروپایی که تا به امروز در دست مسکو بوده است را از بین برده و یا کاهش می‌دهند.

البته به منظور تکمیل اطلاعات این راهبرد سیاست‌خارجی اروپا^۴ باید به این مسئله نیز اشاره کنیم که، اتحادیه اروپا با استفاده از طرح اصلاحات در آسیای مرکزی^۵ در صدد می‌باشد این راهبرد ذکر شده در مطالب فوق را به عرصه عمل برساند. چرا که جوامع کشورهای آسیای مرکزی هم از نوع ساختار سیاسی^۶ دولت‌های خود خسته شده‌اند و هم اینکه برنامه‌های روسیه به منظور بهتر کردن اوضاع اقتصادی و اجتماعی-سیاسی آن‌ها کارآمدی لازم را تا به امروز نداشته است و این رویکرد استبدادی^۷ را یک استنتاج از اتحاد جماهیر شوروی^۸ قلمداد کرده‌اند. به همین منظور کشورهای اروپایی این مسئله را به خوبی درک و برای خود یک موقعیت مناسب در این منطقه ایجاد کرده‌اند. البته این بدان معنا نیست که اتحادیه اروپا از تحولات و چالش‌های منفی در منطقه، مانند کوچک شدن فضای جامعه

-
1. Adopting a strategy
  2. Energy transmission routes
  3. Reducing Russia's monopoly
  4. European Foreign Policy Strategy
  5. Reform plan in Central Asia
  6. Political structure
  7. An authoritarian approach
  8. Soviet Union

مدنی؛ افزایش رادیکال سازی^۲، اقتدارگرایی و استبدادی بودن^۳ دول این منطقه بی‌اطلاع است. ولی دلیل استفاده اتحادیه اروپا از راهبرد مذکور به این دلیل می‌باشد که معتقدند این مسئله بهترین راه برای اتحاد پنج کشور آسیای مرکزی با اتحادیه اروپا است. با اتخاذ این راهبرد، اتحادیه اروپا به دنبال ارائه برنامه جدید برای همکاری با محوریت آزاد سازی؛ اصلاحات و نوسازی^۵ است (Bossuyt, 2019).

همچنین کشورهای اروپایی از آنجایی که هم از نظر جغرافیایی فاصله زیادی با کشورهای آسیای میانه دارند و هم اینکه روسیه و چین و همچنین ایران با آنها در رقابت می‌باشند باید از طریق دیپلماسی نرم و فرهنگی درصد رسیدن به اهداف خود باشند. به این معنا که کشورهای اروپایی تلاش دارند که از طریق ایجاد و عملی کردن طرح اقتصادی کریدور جنوبی^۶ در آسیای مرکزی هم از رقبای مذکور و دیرینه خود جا نمانند و هم اینکه بتوانند در آینده این کشورهای آسیای مرکزی جایگاه با ثبات و مستقلی داشته باشند. به همین منظور به محض ورود به این منطقه، به دنبال انجام اصلاحات مورد نظر بوده و تلاش کرده‌اند تا رویکرد مردم این مناطق را به سمت استراتژی‌های خود سوق دهند تا از این طرق هم بتوانند به منافع خود در منطقه دست یابند و هم اینکه به انحصارطلبی روسیه^۷ در این منطقه پایان بدهند.

۴-۴. حمایت از طرح خط لوله ترانس کاسپین

حوضه مورد نظر در خط لوله ترانس کاسپین^۸ منطقه‌ای در مرکز آنچه که «بیضی

1. Reducing the space of civil society
2. Increase radicalization
3. Being authoritarian and authoritarian
4. The focus is on liberation
5. Reforms and renovations
6. South Corridor Economic Plan
7. Russia's monopoly
8. Trans Caspian Pipeline

انرژی استراتژیک» بین روسیه و خلیج فارس نامیده شده است را در بر می‌گیرد. همچنان یک منبع جایگزین مهم نفت و گاز طبیعی برای بازارهای اروپا و آسیا است. تخمین زده می‌شود که منطقه خزر حاوی ۴۸ میلیارد بشکه نفت و ۲۹۲ تریلیون فوت (tcf) گاز طبیعی در ذخایر اثبات شده و احتمالی است. از این رو منابع غنی انرژی دریای خزر^۲ توجه بسیاری از کشورهای منطقه و غیر منطقه‌ای را به خود جلب کرده است. مطابق با بررسی آماری انجام شده در سال ۲۰۱۹، کل ذخایر اثبات شده گاز طبیعی آذربایجان ۲٫۱ تریلیون مترمکعب (tcm) و کل ذخایر اثبات شده گاز ترکمنستان در پایان سال ۲۰۱۸ در ۱۹٫۵ (tcm) برآورد شده است و این یک رقم قابل توجه برای کشورهای مصرف کننده دنیا به ویژه کشورهای اروپایی می‌باشد. بنابراین اتحادیه اروپا به منظور متنوع سازی منابع تأمین گاز طبیعی^۳ و خروج از زیر سلطه انحصار روسیه در بعد ترانزیت انرژی آسیای مرکزی^۴، علاقه زیادی به منابع انرژی از کشورهای خزر، از جمله آذربایجان و ترکمنستان دارد. جمهوری آذربایجان تقریباً ساخت راهروی گاز^۵ بین منطقه‌ای جنوبی از جمله زنجیره‌های لوله کشی گاز^۶ خط لوله قفقاز جنوبی^۷، خط لوله ترانس آناتولی^۸ و خط لوله ترانس کاسپین^۹ را برای تأمین گاز طبیعی اروپا به پایان رسانده است (Hajiev, 2019). در نقشه زیر مسیرهای این خط لوله و همین طور جایگاه کشورهای مذکور به منظور خروج از انحصار روسیه در انتقال انرژی آسیای مرکزی قابل مشاهده است:

1. Strategic energy oval
2. Caspian Sea's rich energy resources
3. Diversification of natural gas supply sources
4. Central Asian energy transit
5. Building a gas corridor
6. Gas piping chains
7. South Caucasus Pipeline
8. Anatolian Trans-Pipeline
9. Trans Caspian Pipeline

Source: (Socor, 2011)

همانگونه که در نقشه فوق قابل مشاهده است، کشورهای اروپایی در صددند، با کشورهای ترکمنستان و آذربایجان وارد مذاکره شده و در بعد انرژی همکاری‌های خود را توسعه دهند. البته لازم به ذکر است که کشور چین با موافقت روسیه نیز به منظور رسیدن به موقعیت برتر در بعد انرژی و ترانزیت آن بیش از آنچه که تا به امروز بوده است تلاش دارند که از طریق ایجاد کمربند و یا جاده ابریشم اقتصاد کشورهای این منطقه را به سمت همگرایی با خود و نیز توسعه سوق دهند (رضائی و عبدی، ۱۳۹۹، ص: ۷۱۳-۷۱۱). اتحادیه اروپا نیز در قبال این استراتژی مذکور که عمده هدف آن ایجاد ابزار قدرت علیه بروکسل توسط مسکو و پکن است، در سپتامبر ۲۰۱۱، به موجب تصمیم شورا، کمیسیون اتحادیه اروپا موظف شد مذاکره در مورد معاهدات الزام آور قانونی^۲ بین اتحادیه اروپا، جمهوری آذربایجان و ترکمنستان برای ساخت یک خط لوله ترانس خزر برای گاز طبیعی به اروپا انجام

1. European Commission
2. Legally binding treaties

دهد. در این توافق نامه^۱ چارچوبی برای احداث خط لوله زیر دریایی^۲ از ترکمنستان به جمهوری آذربایجان فراهم خواهد شد و به نوبه خود این خط لوله را به کریدور جنوبی برنامه‌ریزی شده اتحادیه اروپا برای گاز کاسپین به اروپا وصل می‌کند. در مورد مذاکره کشورهای اروپایی با آذربایجان و ترکمنستان، باید به این مسئله اشاره کنیم که، این اولین باری می‌باشد که خود اتحادیه اروپا خارج از شرکت‌های دولتی، به مذاکره در باب انتقال انرژی آسیای مرکزی و قفقاز به بروکسل وارد عمل می‌شود. لذا بروکسل بر احساس فوریت در مورد اجرای پروژه خط لوله نابوکو^(۳) برای کاهش وابستگی به روسیه تأکید دارد (Socor, 2011).

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و استقلال جمهوری‌های امروزی از این ابر قدرت، جمهوری‌های تازه استقلال‌یافته به منظور تقویت جایگاه خود در منطقه همواره تلاش داشتند که با کشورهای مختلف روابط بهینه برقرار کنند. اتحادیه اروپا و روسیه مهمترین بازیگرانی بوده‌اند که در این منطقه نقش آفرینی کرده‌اند و جمهوری‌های مذکور هر کدام به نوعی روابط خود را با این بازیگران تنظیم کرده‌اند. به همین منظور کشورهای مذکور برای برقراری روابط یاد شده باید زیر ساخت‌های اقتصادی و سیاسی-فرهنگی خود را تقویت کنند، چرا که از این بعد دارای ضعف قابل توجهی هستند که از ایجاد یک همگرایی بین این جمهوری‌ها و بازیگران یاد شده جلوگیری کرده است.

بنابراین دولتمردان این جمهوری‌های تازه استقلال یافته چالش‌های مذکور را به خوبی رصد کرده و به نوعی آن‌ها را تا حد قابل توجهی برطرف کرده‌اند. اما ذکر این نکته لازم به نظر می‌رسد که نباید اتحادیه اروپا و روسیه را تنها بازیگران امنیتی و سیاسی-اقتصادی این منطقه سرشار از انرژی دانست. بلکه کشورهای دیگری نظیر ترکیه-چین-آمریکا-ایران دارای منافع قابل توجهی هستند. چرا که روابط انرژی، یکی از محرک‌های اصلی همکاری در روزهای نخستین استقلال

1. agreement

2. Construction of submarine pipeline

بود، ظهور آسیای مرکزی به عنوان یک کریدور تجارت زمینی بین اروپا و آسیا در حال پیشی گرفتن از بحث انرژی و قرار گرفتن به عنوان مسیر اصلی روابط اقتصادی می‌باشد. این مسئله باعث ایجاد رقابت‌های قابل توجهی در این منطقه، بین بازیگران مطرح شده می‌شود.

روسیه آسیای مرکزی را حیات خلوت خود می‌داند و هر گونه رقیب در این منطقه را مغایر با منافع ملی و هویتی و قلمداد می‌کند. لذا به منظور احیای قدرت زمان اتحاد جماهیر شوروی، تلاش دارد که این جمهوری‌های تازه استقلال یافته را زیر چتر حمایتی خود داشته باشد. به همین منظور است که انحصار انرژی نفت و گاز این منطقه و در دست داشتن آن را یکی از اصول اساسی سیاست خارجی خود دانسته و رقابت در این حوزه را با هیچ کشوری خو شایند نمی‌داند. چرا که در بحث الحاق کریمه کشورهای غربی به رهبری آمریکا تلاش کردند که با محدودسازی منافع ملی مسکو، این کشور را از تصمیم خود منصرف کنند و تحریم و تهدید را گزینه‌های خود در قبال مسکو قلمداد کردند. مسکو نیز از این اهرم یعنی انحصار انرژی علیه اقدامات مذکور و کشورهای دخیل در این استراتژی استفاده کرده و هم در بحث الحاق کریمه و هم در ادوار گذشته این حق را برای خود در نظر داشته است. به همین خاطر کشورهای غربی نیز تلاش داشتند که انحصار مذکور را از مسکو سلب کنند و بتوانند بدون اهرم انرژی که در اختیار روسیه است، این کشور را در راستای منافع ملی خود قرار دهند. لذا ضمن تأیید فرضیه در این پژوهش، ایجاد سرمایه‌گذاری‌های قابل توجه در بعد انرژی این منطقه و همچنین در بعد اقتصادی و سیاسی جزئی از مهم‌ترین راهبردهای سیاسی خارجی اتحادیه اروپا می‌توانیم قلمداد کنیم.

پی‌نوشت‌ها

۱. ذکر این نکته مهم است که ویژگی‌های فرهنگ سیاسی اقتدارگرایانه مردم روس یکی از عوامل اصلی این نوع جهت‌گیری سیاست خارجی در دوران پوتین شده است. به طوری که ۶۰ درصد مردم در یک نظرسنجی طرفدار برقراری مجدد کنترل یا نفوذ دوران اتحاد جماهیر شوروی بر کشورهای اروپای مرکزی و شرقی نیز شده‌اند (Smith, 2010: 1).
۲. انی، به ایتالیایی (Eni): شرکت ایتالیایی، فعال در صنعت نفت و گاز است، که در ۷۹ کشور جهان، دارای عملیات می‌باشد.
۳. توتال به فرانسوی (Total) شرکت نفت و گاز فرانسوی می‌باشد، که در سال ۱۹۲۴ توسط ارنست مرسی‌یر تأسیس شد. این شرکت یکی از شش کمپانی بزرگ نفتی جهان است، که تحت عنوان «سوپر میجر» طبقه‌بندی می‌شوند. شرکت توتال در حال حاضر چهارمین شرکت نفتی و هشتمین شرکت بزرگ جهان می‌باشد، که در ۳۰ کشور دارای شعبه بوده و بیش از ۹۵۰۰۰ کارمند، از مجموع ۱۳۰ کشور، در آن اشتغال دارند.
۴. خط لوله‌ای است که قرار است گاز طبیعی را از منابع دریای خزر به اروپا از طریق آذربایجان، گرجستان، ترکیه، بلغارستان، رومانی، مجارستان و اتریش منتقل کند.

منابع

- بهبودی نژاد قدرت‌الله (۱۴۰۰). منطقه‌گرایی و همکاری منطقه‌ای در آسیای مرکزی، فصلنامه روابط خارجی، شماره ۱، سال ۱۳، ص ۴۴-۷۷.
- رضائی مسعود و عبدی منا (۱۳۹۹). قلمرو مشارکت روسیه در طرح ابتکار کمربند و راه چین، فصلنامه روابط خارجی، سال ۱۲، شماره ۴، ص ۷۴۱-۷۰۷.
- Abdi Massoud et al. (2020). Explaining the geopolitical components affecting the formation of strategic relations. *Geopolitical Quarterly*, Year 16, Issue 1, Pages 36-1.
- Boonstra Jos, Marazis Andreas (2019). How 'central' is Central Asia in the EU-Asia connectivity strategy?. Available in: <https://eucentralasia.eu/>

- 2019/01/ how- central-is-central-asia-in-the-eu-asia-connectivity-strategy. Access on: 24, January, 2019.
- Blockmans Steven & Sahajpal Mridvika (2019). the new eu strategy on central ASIACollateral Benefit?. Availableat: <https://www.ceps.eu/the-new-eu-strategy-on-central-asia>. Accessedon: 21, juen, 2019.
- Bossuyt Fabienne (2019). New EU Strategy for Central Asia: All About Balance. The new strategy reflects a more accurate understanding of the region and of the EU's comparative advantages. Availableat: <https://thediplomat.com/2019/07/new-eu-strategy-for-central-asia-all-about-balance>. Accessedon: 02, July, 2019.
- Boonstra, Jos & Panella, Riccardo (2019). Three Reasons Why the EU Matters to Central Asia. Available At: <https://voicesoncentralasia.org/three-reasons-why-the-eu-matters-to-central-asia/>
- Coffey luke (2020). Oil and Gas Exports from Central Asia Should Bypass Russia and Iran—What the U.S. Can Do. Available At: <https://www.caspianpolicy.org/oil-and-gas-exports-from-central-asia-should-bypass-russia-and-iran-what-the-u-s-can-do>. Accessedon: 24, march, 2020.
- Sahajpal, Mridvika & Blockmans, Steven (2019). The New EU Strategy on Central Asia. Available At: <https://www.ceps.eu/the-new-eu-strategy-on-central-asia/>
- C.K. Daly John (2014). Kazakhstan's Kashagan Oil Fields Faces Problems and Soaring Costs. Availableat:<https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/12981-kazakhstans-kashagan-oil-fields-faces-problems-and-soaring-costs.html>. Accessed on: 21 /05/2014.
- Dehghani Firoozabadi, Seyed Jalal and Seyed Rahman Mousavi (2011). Characteristics of Russia's Energy Security Strategy vis-.-Vis the European Union. Afagh-e-Security Quarterly, Volume 4, Number 12.
- Faraji Rad Abdolreza and Salehi Dolatabadi Ruhollah (2017). The Importance of the Role of Energy in Russia's Foreign Policy. Central Asia and Caucasus Quarterly, No. 98, pp. 66-33.
- Fatemi Nejad Seyed Ahmad, Hashemi Mohammad Reza (2015). Russia and Central Asia: Laying the groundwork for the international regional community. Central Eurasian Studies, Volume 9, Number 2, Fall and Winter 2016, pp. 325-340.
- Gotev Georgi (2019). Kazakhstan calls EU's new Central Asia strategy

- 'visionary. Availableat: <https://www.euractiv.com/section/central-asia/interview/kazakhstan-calls-eus-new-central-asia-strategy-visionary>. Accessed on:27, May, 2019.
- Ghavam, Seyed Abdul Ali, (1993). Principles of Foreign Policy and International Policy. Samat Publications.
- Goddess Kolaei (2008). Geopolitics of Oil Transfer from the Caucasus. Central Eurasian Studies Quarterly, First Year, No. 1. 111-75.
- Hajiev Shahnar(2019). Turkmenistan should promote the Trans-Caspian Pipeline more actively.Availableat: <https://www.euractiv.com/section/azerbaijan/opinion/turkmenistan-should-promote-the-trans-caspian-pipeline-more-actively>. Accessedon: 3, Sep, 2019.
- Hamidinia Hossein and Salehi Dolatabadi Ruhollah (2015). The Energy of the New Great Playground in Central Asia, the Russia-US-China Case Study. Central Asia and Caucasus Quarterly, No. 90, pp. 96-67.
- Hill, Christopher, (2008). The Evolving Nature of Foreign Policy, translated by Alireza Tayeb and Vahid Bozorgi, Tehran, Research Institute for Strategic Studies
- Klare Michael T(2014). Twenty-first century energy wars: how oil and gas are fuelling global conflicts. Available in: <https://energypost.eu/twenty-first-century-energy-wars-oil-gas-fuelling-global-conflicts>. Access on: 15, July.
- Konarzewska Natalia (2016). Turkmenistan advances westward natural gas export. Available at:<https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13345-turkmenistan-advances-westward-natural-gas-export.html>. Accessed on: 25, March.
- Kolaei Elahe and Afifa Abedi (2016). Geopolitical Components of Foreign Policy. Geopolitical Quarterly, Volume 14, Number 1, Pages 25-1.
- Marazis Andreas& Ohl Federico (2019). The New EU Strategy on Central Asia Putting Renewable Energy on the Map. ENC ANALYSIS.
- Morales, Javier (September 2011). Russia's New National Security Strategy Towards a Medvedev Doctrine?. Area: Security s & Defense.
- NakhleCarole (2017). Caspianoilandgasinaworldofplenty. Availableat: <https://www.gisreportsonline.com/caspian-oil-and-gas-in-a-world-of-plenty-energy-2240.html>. Accessedon: 12, June, 2017.
- Oliker, Olga (2016). Unpacking Russia's New National Security Strategy. Center for International and Strategic Studies, Available at: <https://www>.

- csis.org/analysis/unpacking-russias/new/national/security/strategy, Accessed on: 3 February 2016.
- Ospanova Aygul(2019). European Companies Are Boosting Kazakhstan's Oil & Gas Industry. Available at: <https://caspiannews.com/news-detail/european-companies-are-boosting-kazakhstans-oil-gas-industry-2019-7-7-48>. Accessed on: 7, July.
- Ryan Paddy (2019). Kazakhstan: The thorn in the side of Russia's energy colossus. Availableat:<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/energy-source/kazakhstan-the-thorn-in-the-side-of-russia-s-energy-colossus>. Accessed on: 21, JUN.
- Raimondi Pier Paolo(2019). Central Asia Oil and Gas Industry - The External Powers' Energy Interests in Kazakhstan, Turkmenistan and Uzbekistan. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3386053. Accessed on: 11, May, 2019.
- Rahimi Hassan et al. (2017). Explaining the place of practical recommendations in the geopolitical theory of the classical period. *Geopolitical Quarterly*, Year 15, Issue 3, Pages 24-1.
- Sazmand by Bahareh and Ahmad Ramezani (2017). Economic Regionalism in East Asia: ASEAN +3 or ASEAN +6. *Geopolitical Quarterly*, Year 15, Issue 1, Pages 206-180.
- Stronski paul &nicole ng(2018). Cooperation and Competition: Russia and China in Central Asia, the Russian Far East, and the Arctic. Available in: <https://carnegieendowment.org/2018/02/28/cooperation-and-competition-russia-and-china-in-central-asia-russian-far-east-and-arctic-pub-75673>. Access on: 28, february, 2018.
- Safari, Asgar and Vosoughi, Saeed, (2016). Ukraine's Geopolitics and Its Role in Russia-US Competition. *International Political Research Quarterly*, No. 26, Spring, pp. 111-138.
- Socor Vladimir(2011). European Union Officially Endorses Trans-Caspian Pipeline to Link Up with Nabucco. Availableat: <https://jamestown.org/program/european-union-officially-endorses-trans-caspian-pipeline-to-link-up-with-nabucco>. Accessedon: 20, September.
- Smith, K. C. (2010). *Russia-Europe Energy Relations. Implications for US Policy*. Centre for Strategic and International Studies.
- Thamudi Pilehroudi Alireza (2016). *EU Normative Power in Central Asia; Tools*

and Challenges, Central Asia and Caucasus Quarterly, No. 97, Spring 1996, pp. 33-1.

Visi, Hadi (2009). The position of the Persian Gulf in the geo-economic developments of the world, a case study of Iran's natural gas exports, Quarterly Journal of Political Science, Year 12, No. 46.

Workma, D. (2016), Crude Oil Exports by Country, Available at: <http://www.worldstopexports.com/worlds-top-oil-exports-country/3188>, Accessed on: 21 February 2017.

Watson NJ(2018). Central Asia on the move, States are looking for energy output, Central European ones for diversification and integration. Availableat:<https://www.petroleumeconomist.com/articles/upstream/explorationproduction/2018/centralasiaonthemove>. Accessedon: 15, February, 2018.

worldbank (2018), Central Asia Electricity Trade Brings Economic Growth and Fosters Regional Cooperation, Available At: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/10/20/central-asia-electricity-trade-brings-economic-growth-and-fosters-regional-cooperation>.

